

Bohadlo, Stanislav

Questenberg a Sporck – oddělené a nezávislé barokní hudební subkultury na Moravě a v Čechách?

Musicologica Brunensia. 2011, vol. 46, iss. 1-2, pp. [15]-34

ISBN 978-80-210-5588-9

ISSN 1212-0391 (print); ISSN 2336-436X (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/115253>

Access Date: 27. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

STANISLAV BOHADLO

QUESTENBERG A SPORCK – ODDĚLENÉ A NEZÁVISLÉ BAROKNÍ HUDEBNÍ SUBKULTURY NA MORAVĚ A V ČECHÁCH?¹

Oba říšská hrabata, oba vystudovali práva v Praze, získali své majetky z konfiskátů po české tradiční šlechtě, oba byli uchvázeni leskem, společenským životem a nádherou Versailles Ludvíka XIV. (architektonická inspirace Jaroměřic i Kuksu),² oba byli císařskými úředníky, oba prosluli jako investoři „italiano-filních“,³ barokních staveb, oba založili na svých panstvích špitály, nechali si zobrazit příběh Diany a Akteóna, vkládali volně do barokní krajiny kaple, využili prvek manýristické grotty, zakládali si na své religiozitě, oba zadali práci na cyklu *Ctností* a *Blahoslavenství*, zřizovali poustevny, měli rádi knihy obecně a soustřeďovali se na francouzskou literaturu, malířství a sochařství. Sporck otevřel v Kuksu divadlo v roce 1702, Questenberg v Jaroměřicích roku 1722, oba realizovali představení v plenéru, oceňovali hudbu (oba se vztahem k Bachovi a jeho *Mši h moll*) a především se soustředili na italskou operu. Oba jejich poddaní a nejbližší spolupracovníci byli zároveň nejvyššími úředníky a hudebníky: František Antonín Míča a Tobiáš Antonín Seeman.⁴

¹ Studie vznikla s podporou grantového projektu č. 408/09/0334 financovaného Grantovou agenturou České republiky.

² Horáková, K.: *Nástěnné malby zámeckého komplexu v Jaroměřicích nad Rokytnou*, diplomová práce, FF UP, Olomouc 2010, s. 11

³ Lorenz, H.: *Domenico Martinelli – italský barokní architekt ve střední Evropě* In: Domenico Martinelli – Tvář génia barokní architektury, ed. M. Dvořáková – E. Škrobová, Město Rousínov a L. Marek, Rousínov 2006, s. 18

⁴ Základní monografie k tématům Sporck a Questenberg zahrnuje obsáhlou bibliografii: Preiss, P.: *František Antonín Šporck a barokní kultura v Čechách, Paseka, Praha – Litomyšl 2003*; Šerých, J.: *Michael Rentz fecit. Michael Jindřich Rentz, dvorní rytech hraběte Šporcka*, UK Karolinum, Praha 2007; Helfert, V.: *Hudební barok na českých zámcích. Jaroměřice za hraběte Jana Adama z Questenberku*. Praha 1916; týž: *Hudba na jaroměřickém zámku. František Míča 1696-1745*. Praha 1924; Perutková, J.: *František Antonín Míča ve službách hraběte Questenberga a italská opera v Jaroměřicích*, KLP, Praha 2011, v tisku. Autorce vděčím za laskavé a nezištné zapůjčení kompletní předlohy pro tisk.

Oba také reprezentují jedinečnou povahu barokních lokalit na Moravě a v Čechách mimo centrum, obklopeni významnými umělci všech oborů. „Spádovými“ metropolemi a vzory byla však pro Questenberga Vídeň (císařský rada a komorník) a pro Sporcka, o dvanáct let staršího, Praha (císařský místodržitel a také rada a komorník), kde měli své „zimní“ paláce.

„Když tedy všechno snažení Jana Adama Questenberka zvážíme, shledáme, že šlo o osobnost, která vysoko přečnívala dobový průměr. Snad snese srovnání s českým Františkem Antonínem Šporckem,“ uzavírá Alois Plichta v roce 1973. Ačkoliv měli tolik společného, jejich typologie operního provozu je od počátků historiografie italské barokní opery v českých zemích staví do nesrovnatelných a zcela izolovaných pozic a lokalit. Seemanovy kalendářové zápisky z roku 1727 je pramen neznámý dosud celému sporckovskému i questenbergskému bádání a osvětluje řadu okolností Sporckova „osudného roku,“, přičemž přináší nové informace o vztahu tohoto *enfant terrible* české šlechty k divadlu a k hudbě.⁵

Sporck jako „uživatel“ hudby a patron italské opery v Čechách

Byla to nepopíratelně korunovace císaře Karla VI. na českého krále v Praze roku 1723, která nastartovala novou éru šíření opery na šlechtická panství mimo Prahu. Už průjezd císařské kolony zemí z Vídně byl spektakulární a aktivizoval místní šlechtu k nebyvalým demonstrativním hudebním site specific produkcím (Brtnice, Jaroměřice n/R., Znojmo), které dosáhly evropské publicity a vzbuzovaly žárlivost těch, kteří neměli to štěstí císaře hostit. Nejvyšší kancléř František Ferdinand Kinský pro tuto příležitost dokončil i zámek v Chlumci nad Cidlinou a ze zpravodajství v římských novinách *Diario ordinario* se celá Evropa dovídala, že večere po císařském honu tu byly doprovázeny „*da mevariglioso concerto di musica*“. A audience se v Chlumci, ještě před Fuxovou korunovační operou v Praze z 30. srpna, zúčastnily i delegace z Jaroměře a ze Dvora Králové - z okolí Sporckova Kuksu.⁶

S Helfertovým hudebně historickým výkladem Questenbergových Jaroměřic nad Rokytnou je srovnatelná monografie Daniela E. Freemana o sporckovském operním divadle v Praze a v Kuksu, kde v roce 1992 pramenně zdokumentoval a vyložil význam této instituce pro operní dějiny Čech v návaznosti na benátskou vivaldiovskou tradici.⁷ Sporckův podíl na tomto procesu vyvrcholil premiérou

⁵ Archiválie zakoupená v hamburském antikvariátu je v soukromém vlastnictví ve Vídni. K dispozici jsem měl nejprve strojopisný německý přepis s řadou nepřečtených, vynechaných nebo zkomolených jmen a údajů v rozsahu 16 s. s hustým řádkováním a později i digitální fotografie originálu, v celkovém rozsahu 142 s. se Seemanovými poznámkami různého rozsahu. Za zprostředkování cenné archiválie vděčím Stephanu Sweets-Sporckovi.

⁶ *Diario ordinario*, č. 952 z 10. 9. 1723, s. 10-12 [<http://cracas.casanatense.it/browse.asp?db=1723>]

⁷ Freeman, D. E.: *The Opera Theater of Count Franz Anton von Sporck in Prague (1724–35)* Studies in Czech Music 2, ed. M. Beckerman, Stuyvesant, New York 1992

Vivaldiho opery *Argippo* (RV 697) ve Sporckově divadle v Praze v roce 1730⁸ a následnou stabilitou italské opery v Čechách. Hraběcí cesta k hudbě však byla mnohovrstevnatá a závislá na jeho zahraničních zkušenostech, funkcionalitě a specifických domácích podmínkách, přičemž i v tomto oboru projevil svou pověstnou intuici k získání nejlepších evropských umělců do svých služeb.

Už svého správce kukského panství, hofmistra Tobiáše Antonína Seemana (1673–1750), vybíral proto, aby mu jako kapelník souboru sloužících na pokyn hrával pro potěšení jeho a jeho návštěv v Kuksu a okolí i na cestách. Johann Mattheson uvádí v dodatku ke svým *Základům slavobrány*⁹ z roku 1740 životopisný portrét Slezana Johanna Heinricha Krause (*1682), který „měl příležitost s obdivem naslouchat slavnému varhaníkovi v Lysé, kterého nedávno zemřelý pan hrabě Sporck nechal v Římě učit, a měl to štěstí, že od něho získal mnohé přednosti.“¹⁰ Sporckovým varhaníkem na Lysé nemohl být nikdo jiný než Seeman, který působil v hraběcích službách už asi od roku 1690. To on byl příčinou toho, že slavný varhanář z Berlína, Vratislavi a Jelení Hory Johann Michael Röder (1713 – 1745) zvaný „Mechanicus“ postavil hraběti v sále kukského zámečku ještě v roce 1732 zvonkohru (*Glockenspiel mit einem Pedal*).¹¹ Hudba však nebyla pro Sporcka jen zábavou. V podobě největšího českého kancionálu *Slavíček rajský*, vydaného v Hradci Králové roku 1719, ji používal pro výchovu lidu ke zbožnosti a rozdal na 12 000 exemplářů tohoto zpěvníku. Z Francie se mu vrátili jeho dva myslivci (Jäger), vyučení hráči na parforsní roh, kteří standartními signály řídili průběh jeho hubertských honů.¹² Odtud už byl jen krok ke „sporckovskými áriím“ - nejméně 26 písničkám vycházejících z těchto signálů, které měly i svá jména: *Bon-reposká*, *Hubertská*, *Zaječí*, *Slepičí* nebo *Holubí árie*.¹³ A k těmto melodiím mu básník Gottfried Benjamin Hancke psal ne stovky ale tisíce veršů včetně *Kajících myšlenek*, *Tance smrti*, *Hubertských řádových stanov*, *Písně Řádu Kříže*, zejména však útočné *Čarodějnické písně* proti žirečským jezuitům, označované také jako *Fuj písně*.¹⁴ Hrabě však byl i součástí vrcholného

⁸ Macek, O.: Vivaldiho pražská opera *Argippo* a její rekonstrukce In: *Antonio Vivaldi. Argippo, drama per musica*, program k novodobé premiéře rekonstruované opery s Hofmusicí za řízení Ondřeje Macka 3. 5. 2008 ve Španělském sále Pražského hradu, s. 8 – 11, s. I., s. a.

⁹ Mattheson, J.: *Grundlage einer Ehren-Pforte, woran der Tüchtigsten Capellmeister; Componisten, Musikgelehrten, Tonkünstler etc. Leben, Werke, Verdienste etc. erschienen sollen. Zum fernern Ausbau angegeben von Mattheson*. Hamburg 1740

¹⁰ Tamtéž, s. 413

¹¹ Hans Klotz and Dietrich Kollmannsperger. „Röder; Johann Michael.“ Grove Music Online. Oxford Music Online. 5 Jul. 2011 <<http://grove.knihovnahk.cz/subscriber/article/grove/music/23641>>. Varhaník a zvonohráč z Utrechtu Tomáš Flégr doložil autorství, stavbu a užívání tohoto nástroje v Kuksu, dnes po rekonstrukci v žirečském kostele sv. Anny, Seemanovými deníky z 6., 20. a 21. dubna 1732 a násl. emaily z 9. 1. a 21. 8. 2010

¹² Bohadlo, S. František Antonín Špork. In *Starší divadlo v českých zemích do konce 18. století: osobnosti a díla*. Praha: Divadelní ústav, 2007, s. 595-598

¹³ Bohadlo, S.: Sporckovská „obecná nota“. Rozhovor mezi Poustevníkem a Dvořanem na Bonreposkou árii. *Musicologica brunensia*. 2010, roč. 45, č. 1 - 2, s. 41 - 60.

¹⁴ Bohadlo, S. Gottfried Benjamin Hancke. In *Starší divadlo v českých zemích do konce 18.*

evropského hudebního umění. Znal se s Henrici Picanderem,¹⁵ Bachovým libretistou z Lipska, a od Johanna Sebastina dostal *Sanctus* ze *Mše h moll*.

Pozvání benátské operní trupy do Kuksu však bylo motivováno jinými zájmy. S Vivaldim sblíženého tenoristu Antonia Denzia pozval prostřednictvím svého otce Giovanni Maria pražský impresário Antonio Maria Peruzzi, který měl po 16. 3. 1724 od místodržitelství povolení provozovat v létě v Praze v Manhardtově domě italskou operu. Denzio se v Benátkách ujal sestavování operní společnosti pro Prahu. Podle kopie smlouvy mezi A. M. Peruzzim a Denziem z 6. května 1724 připravovali otec a syn Peruzziové s Denziem skupinu 19 virtuózů z Benátek pro italská operní představení v Praze, Drážďanech a Lipsku na následující tři roky za 10 tisíc zlatých ročně. Peruzziové měli zajistit dopravu do Prahy, ubytování, stravu, kostýmy i návrat do Benátek. Ve skupině mělo být 8 pěvců, komponující maestro di musica, houslista schopný řídit orchestr, malíř dekorací, strojník, krejčí hrající na kontrabas, kopista, stavitel a tesař. Pokud by někdo ze společnosti předčasně odešel, měl Denzio zaplatit pánům Peruzziům 300 tolarů za každou osobu. Měl být podle smlouvy dobře vybaven operními librety a schopen upravit a dopsat potřebné texty tak, aby ve službách Peruzziů mohl nastudovat 4 opery ročně. Už 13. května uzavřel v Benátkách smlouvu se sopranistkou Barbarou Bianchi (a jejím otcem), v níž se pěvkyně zavazuje k cestě do Prahy na tři roky (s možností prodloužení), ke studiu všech rolí včetně mužských a k účasti na všech zkouškách a představeních za 500 dukátů ročně. Na základě ad hoc dohody A. M. Peruzziho s hrabětem Sporckem z 6. 6. 1724 však Denzio přivedl 23 člennou benátskou společnost 11. srpna do Kuksu, Sporckových „malých Versailles“. Hancke sehrál jednu z klíčových rolí při uvedení italské opery do Čech tím, že přeložil italské libreto k A. Bioniho opeře *Orlando furioso* pro Kuks (15. srpna – 24. září 1724) a později pro Prahu při otevření Sporckova divadla (23. října 1724), následně i při reprízách v Karlových Varech (léto 1726), v Brně (1735) a v Grazu (1737).¹⁶

Díky Hanckeho aktuální propagaci a idealizaci Sporcka jako mecenáše v básni *Řeka Vltava děkuje Jeho Excelenci panu hraběti von Sporck jménem českého království za uvedení italské opery*¹⁷ se tak vžila fikce, že to byl Sporck, kdo přímo pozval operisty z Benátek do Kuksu a Prahy (F. Rakovsky, F. Prochaska aj.):

---

století : osobnosti a díla. Praha : Divadelní ústav, 2007, s. 224-226; Bohadlo, S.: Quand „La Moldau remercie le comte Sporck d'avoir introduit l'opéra italien en Bohème“. Gottfried Benjamin Hancke, traducteur, avocat et critique de l'opéra italien au domaine de Kuks.. In *Baroque en Bohème*. Villeneuve-d'Ascq : Université Charles de Gaulle-Lille III, 2009, s. 133–158. ISBN 978-2-84467-113-4

¹⁵ Bohadlo, S.: Sporckovská „obecná nota“. Rozhovor mezi Poustevníkem a Dvořanem na Bonreposkou árii. *Musicologica brunensia*. 2010, roč. 45, č. 1 - 2, s. 28

¹⁶ Freeman

¹⁷ *Der Muldau-Fluß danket Ihro Excelenz dem Herrn Grafen von Sporck im Nahmen des Königreichs Böheimb vor Introduction der Wellschen Opern*. (Hancke, G. B.: *Weltliche Gedichte*, Dresden bei Zimmermann, 1727, s. 123). Tisk ovšem vyšel nejprve separátně v Praze hned při zahájení první pražské operní sezóny s obsáhlejším titulem *Der Muldau-Fluss stattet Ihro*

„*Hat doch der Muldau-Fluß dir gleichfalls gratuliret, / Als du die Opern hast in Böhmen eingeführet: / ... Ich bin dir wohl bekannt, du siehst mich täglich flüssen ... / Indem ich, wie bekannt, nicht weit davon entspringe, Allwo dein Kuckus-Baad durch tausend seltna Dinge / Den frohen Baade-Gast in viel Verwunderung setzt. / Ja dieses Schöne Baad wird selbst von mir benetzt.*“

Hancke tu obdivuje látku Bioniho opery a všímá si jednotlivých postav, nástrojů a dokonce popisuje výměnu scénografie „mutazioni delle scene“. Rázně dává přednost zpěvákům před herci, tj. opeře před činohrou: „*Weg mit der Redne-Kunst! Music kan Hertz und Sinnen / Durch schmeichlerischen Thon ohn alle Müh gewinnen.*“¹⁸ Dokonce se pokouší nalézt spojnicí tématu s českou mytologií. „*Es scheint, als wäre schon in den Czechitten Landen / Libussa wiederum von Todten auferstanden*“.¹⁹ Jeho závěr je velmi silný: „*Denn was Italien vor sein Vergnügen hält, / Wird jetzt nicht weit von mir, so gut wie dort bestellt; / Nunmehr darff man nicht die Alpen übersteigen; / Womit Venedig prangt, kann die der Kuckus zeigen*“.²⁰

Pravá příčina operního provozu v Kuksu byla ovšem osobní a společenská. Hrabě chtěl přilákat honoraci a hledal, jak napravit odstup císařského dvora, způsobený jeho ostrými výpady proti vysokým úředníkům. Když císařovna pověřila kněžnu Schwarzenbergovou, aby navštívila a obhlédla i ve Vídni vychvalované Sporckovy Lázně Kuks (Kuckus-Baade), snažil se Sporck, aby skutečně přijela, byla oslněna, podala ve Vídni nejlepší reference, přimluvila se za hraběte a zprostředkovala tím vysněnou císařskou návštěvu v Kuksu. Když se ukázalo, že vítání kněžny trubkami, kotli a salvami, nočním osvětlením a ohňostrojem, hostinami, bálem a představeními dvou divadelních společností se nepodaří završit italskou operou, od níž si tolik sliboval, byl Sporck nesmírně zklamán. I když byl podle svých slov „*neobyčejným milovníkem obzvláště jakékoliv půvabné a dobře sladěné hudby,*“ nebyl by kvůli tomu přijímal celou operní společnost. Chtěl jen kněžnu překvapit něčím zcela neobvyklým.²¹

Hanckeho oficiální glorifikaci Peruzzi-Denziovy společnosti ostře protičeřila jeho soukromá kritika. Znovuotevření Sporckova pražského divadla se slavilo operou *Orlando Furioso* až 22. října 1724. Sporck byl šťastný a hrdý, ale jistě se nedověděl, že Hancke ještě před premiérou poslal Seemanovi dopis (26. října) se zdrcující kritikou celého díla i provedení. Libreto, jako by bylo „*Contra re-*

Hoch-Reichs.Gräfflichen Excellenz, Dem Dem Hoch- und Wohl-Gebornen Herren Herren Francisco Antonio des Heil. Röm. Kays. Majestät Würcklich Geheimen Raths, Cammerern, und Stadthaltern im Königreich Böheimb, Im Namen Besagten Königreichs, Vor Introduction der Welschen Opern durch dieses öffentliche Denckmahl gebührenden und schuldigen Dank ab. Prag 1724 (Benedikt, H.: F. A. Graf v. Sporck, Wien 1923, tisk č. 90)

18 Hancke, G. B.: *Weltliche Gedichte*, Dresden 1727, s. 126

19 Ibid, s. 127

20 Ibid, s. 128

21 Benedikt, H.: *Franz Anton Graf von Sporck (1662-1738): Zur kultur der Barockzeit in Böhmen*. Wien 1923, s. 130

gulas comicas“ a celá opera jako nějaký „*confusum chaos*“. „*Jetzo aber auff die Musicalischen Composition zu kommen, so lasse ich zwar den Bioni in seinen werthe; allein es gehört zu Componierung einer rechten opera etwas mehrers: denn in dem Orlando furiso ist keine tendre arie ja alle Arien sind meistens einerley; und wenn diese piece auff unssern [Dresden] Theatris repräsentirt würde solle, so wurde sie von nichts mehreres, als ein Pastorella passiren.*“ Odsoudil také ubohou instrumentaci: „*kurtz unssere deutsche opera wissen anders aussehen, denn die gantzen Composition des Orlando furiosis bestehet in eine par violini unisoni. Wer eine opera vom Capellmeister Kayser, Haendel, Telemann, Hoffmann gehöret hat, der spricht: non tangimur istis.*“²² Není pochyb o tom, že Hancke byl zkušený posluchač. Srovnejme i jeho pozdější báseň *In Cantatricem, Faustinam dictam, prima vice Dresdae canentem*, kterou oslavuje Faustinu Bordoniovou, manželku kapelníka Johanna Adolfa Hasseho, s nímž přišel na drážďanský dvůr z Itálie jako kapelník v roce 1733.²³ O Bioniho pražské opeře soudí, že ji obdivují jen proto, že přišla ze zahraničí. Z pěvců se mu líbil pouze Orlando (Denzi) a Bradamante (Bianchi), kteří byli dobří pěvci i herci zároveň. Angelica (Giusti) byla „*affectiert unerträglich...*“, Alcina (Negri) „*die schlechteste*“, Medoro (Vida) „*insuportabile*“, Ruggiero (Moretti) „*nicht auszustehen.*“ Poslední Hanckeho stanovisko je zcela odmítavé: „*Wenn ich nach Dresden geh werden, so will ich sehen, was der König vor operisten hat oder ich könnte nach Hamburg, Braunschweig, etc. gehen, wo ich hoffentlich ihre Exc. eine Bande deutscher operisten verschafften wolte, welche nicht allein die welschen wo nicht übertragen, zum wenigstens egaliren wurden.*“ Dokonce si je jist, že Kayserův plat by byl „*ein Bagatel*“ a on (Hancke) by za své služby nechtěl nic.

Později, nezávisle na Hanckeho stanovisku, byl Peruzzi členy společnosti vypuzen ve prospěch Denzia a odešel z Prahy jako impresáριο do Breslau (Vratislavi 1725) společně s dalšími nespokojenými členy. Tím se Vratislav stala (podle Freemanna) „operní kolonií Prahy“. Ve skutečnosti to byl však právě Sporck, který první zpozoroval množství slezských aristokratů a kupců na operních představeních v Kuksu roku 1724 a navrhl zřízení italské opery v Breslau. A následně i první italská operní představení v Brně se zrodila z nespokojených Denziových zpěváků, kteří opustili Prahu v roce 1733.²⁴

Sledování dalších finančních problémů Denziovy společnosti stále více usvědčovalo Sporecka z toho, že podporoval společnost jen při jejich kukských pobytech, v Praze jí pouze poskytl své divadlo, ale nepřidával žádné peníze na provoz.

²² Dopis., známý už Benediktovi, publikoval Freeman, s. 288

²³ Hancke IV, s. 451

²⁴ Freeman, s. 74

Hrabě Sporck přes zimu v Kuksu

Rok 1727 byl v životě hraběte Franze Antona von Sporck výjimečný už tím, že zůstal ve svých kukských lázních přes zimu a nepobýval v Praze. Zcela nová zkušenost pětadesátiletého hraběte na dlouhou dobu izolovala od pohodlí, společnosti i divadla a hudby v Praze a zůstal v hosty opuštěném Kuksu obklopen jen nejbližšími úředníky a sloužícími. Měl však také více času na přípravu skandální akce proti žirečským jezuitům, kteří zrušili společný plán na vybudování Křížové cesty a Kalvárie v Novém lese, jemuž věnoval velkou pozornost a úsilí. Plánoval také cestu do Vídně, aby uzavřel své letité soudní pře, a změna jeho každoročního režimu s tím nesporně souvisela. Ale nenudil se. Z dosud neznámého ročníku kalendářových zápisů jeho hofmistra Tobiáše Antonína Seemana je zřejmé, že se hrabě těšil vyjíždkami na saních do zimní krajiny, přijímal návštěvy a sledoval pilnou práci Michaela Rentze na mědirytech pro druhý díl *Křesťanského roku* a již vytištěné *Knihy Eremitů*,²⁵ a naléhal na včasné dokončení svých medailí, portrétů a vydání Hanckeho básní v Drážďanech. Už 21. ledna dal vyplatit 120 rýnských svému vídeňskému agentovi Janu Jindřichu von Schmidt, „přísežnému císařskému dvornímu radovi a království Českého dvornímu agentovi“ za přípravu a projednávání jeho delikátních sporů.²⁶ Návštěvy a oslavy jeho narozenin provázely skromné divadelní výstupy a hudební produkce v sále jeho zámečku, jakou byla dosud neznámá hra (loutková?) *Harlekýnova svatba* v provedení Sporckova komorníka Leonarda (Lehnhardt) 16. února 1727 a opakovaná o týden později.

*„Den 16ten dito [Februar 1727] ...abents der Lehnhardt²⁷ Cammerdiener, auf den Saal eine kleine Comoedi Herlkekins Hochzeit betitult, Ihre Excell. zu einen kleinen Unterhalt in Gegenwarth Ihre gnad Excl Graf und Grafin Schwerzin und andere producirt.“*²⁸

„Den 25ten dito. Die baron Larichin des Glogauer herrn landthauptmann grafen Kottolnitzki frau schwester mitfahren H. sohne und freyle tochter von Prag anhero kommen. Abents Ihnen ein nachtspiel des Herlekens Hochzeit produzieren lassen“.

²⁵ Srv. Šerých, J.: *Michael Rentz fecit. Michael Jindřich Rentz, dvorní rytech hraběte Šporka*, UK Karolinum, Praha 2007

²⁶ Preiss, s. 64

²⁷ Shoda jmen s brněnským radním, který vyřizoval pozůstalost po Rademinově manželce v roce 1716, nezakládá žádnou souvislost.

²⁸ Známé canovaccio commedia dell'arte podle francouzského příběhu ze 13. století o svatebních rituálech, kdy se Harlekýn žení se starou čarodějnici. Srv. Köhler, R.: *Harlekens Hochzeit und Goethes Hanswursts Hochzeit*. In: *ZfdA* 20, 1876, s. 119-126.

V březnu hrál v Kuksu hraběti na loutnu i jiné nástroje provinciál reformovaných augustiniánů z Lysé nad Labem (klášter založený Sporckem²⁹) P. Amandus, který přijel gratulovat k narozeninám. Zdá se, že se mohlo jednat o koncertantní produkci s doprovodem jiných nástrojů, protože nakonec hrál sám sólové skladby.

„Den 8ten dito. Abents der Pater Amant zu Ihro Exll. morgenden geburths-tag etliche Concerten mit der Lauth und andern Instrumenten producirt, und letztlich sich alleinig hören lassen.“

V den hraběcích pětadesátých narozenin musel P. Amandus zpívat veršovaný *Křesťanský rok* a „krásné koncerty s loutnou“ opakoval ještě nazítří.

„Den 9ten dito. Nachmittag Ihro Exll. Dem Pfarer und Pater Amant vorkommen lassen, das Christl. Jahr mit den neuen Arien absingen lassen“.

„Den 10ten abents der pater Amant wieder etliche schöne Concerten mit der Lauthen und andere Instrumenten producirt, und letztlich sich wieder alleine hören lassen“.

Na počest hraběte zahráli jeho sloužící i nedochovanou životopisnou činohru s áriemi (tj. písněmi) s názvem *Spinckoranto*, což byla přesmyčka Sporekova jména, jak se objevila v publikaci smyšleného autora G. C. Siegfrieda *Čisté zrcadlo chvályhodných vlastností pána křesťansky milujícího zákonnost a pravdu*, vytištěné ve Svídnici 1725.³⁰

„Den 9ten dito. ...abents Ihro Excl. Hofbediente zu Ihro Exll. Ehr eine neue Comaedi Spinckonardo betitult producirt; welche Ihro Exll. Wohl gefallen“.

Představení se opakovalo ještě čtyřikrát, podruhé za přítomnosti kapelníka a skladatele Antonia Bioniho, který opis komedie odvezl s sebou do Breslau Sporckovu důvěrníku Grossovi.

„Den 16ten dito. Ist die Comoedi von Spickonardo wieder Repetirt worden“.

„Den 23ten dito. Umb 11 Uhr der Bioni von Prag allhier ankommen, abents Ihro Exll. die Comoedi von Spinckonardi in gegenwarth des Bioni Repetiren lassen.“

Den 24ten frühe der Bioni nacher Bresslau abgereist, welchen ein Manuscript von Herkomani, und eine abschrift von der Comoedi vor dem H. De Grossa mit gegeben worden.“

²⁹ Preiss, s. 137

³⁰ Preis, s. 50

Mohly to být právě italské árie získané od Bioniho, které pak Seeman posílal do Kutné Hory profesorovi rétoriky, jezuitovi P. Schmidtovi, kde studoval i Seemanův syn.

„Den 22ten Ich durch den Polnischen schneider an dem Pater Schmidt von Kuttenberg professor auf der 6ten schule, und an meinem sohn Frantz brieffe geschicket; bei welcher gelegenheit besagten pater Schmidt welsche Arien mit geschicket.“

Sporckova cesta do Vídně

V pátek 18. dubna 1727 odejel z Kuksu přes Jihlavu a Znojmo do Vídně Tobiáš Anton Seeman se šesti sloužícími a s bagáží. Setkal se nejprve se Sporckovým agentem Schmidtem, aby připravil u sv. Martina ubytování pro hraběte, který přicestoval od Brna poštovním kočárem 26. dubna. Na druhý den oznámil Seeman příjezd hraběte princí Emanuelovi, hraběti Harrachovi, generálu Thunovi, hraběti Kobenzelovi, baronu Beerovi, kaplanovi Boivienovi z francouzského vyslanectví, baronu Imserovi a také vévodovi de Richelieu, který bydlel v Questenbergově paláci na Johannesgasse.³¹ Od příštího dne se Sporckův pobyt ve Vídni změnil v každodenní sérii setkání, obědů, večeří, honů, návštěv a přijímaných dvorních radů, úředníků i urozených hostů, které obdarovával veršovaným *Křesťanským rokem* a dalšími svými tisky, grafikami, medailemi, zápisy do hubertské řádové matriky, nebo dával zpívat na „své“ árie pravidla loveckého Řádu sv. Huberta a další písně. Večer pokračovala společenská setkání s vlivnými lidmi u dvora v divadle.

„Den 1. May Ihre Excl. bey H. general Thaun gespeißt, wo Ihre Excl. nach der Tafl die Huberti Regln absingen lassen, alßdann Ihre Excl. zum Prinz Emanuel, von dann in die Comoedi, umb 9 uhr nachhauß gefahren.“

Tyto hudební výstupy při návštěvách pak ještě během léta mnohokrát opakoval. Např. 10. června obědval Sporck u hraběte Priwitz v Grünmühl a po tabuli dal také zazpívat „*Hubertské písně*“, při střelbě na terče poslal vévoda Lotrinský pro své hornisty, kteří museli během zábavy odzpívat [!] všechny hubertské a lovecké písně (11. 6.). Večer 29. června bavit *Hubertskou árii* za doprovodu lesních rohů také hraběte A. Harracha. Totéž se odehrálo o dva dny později v zahradě knížete Schwarzenberga. Ten naopak potěšil Sporcka blíže neurčenou *Cammer Music* (11.6.). O *Hubertskou árii* požádala podle Seemana sama kněžna a dodala svého hornistu. Při odpolední kávě musel *Hubertskou árii* vyslechnout 14. července i hrabě Dittrichstein a o dva týdny později se zpívala po obědě u císařovny na hofmistra hraběte Paara.³²

³¹ Perutková, s. 243

³² T. A. Seeman: Calender 1727 (duben – srpen ve Vídni), opis ze soukr. archivu

Sporck také pečlivě sledoval výjezdy císaře do Laxenburku a rozdával dvě tištěné *Relatio* na svou obhajobu, které se měly dostat do císařské kanceláře a k samotnému císaři. Jednalo se o dávno nedořešený spor o plavení dříví a před rokem vydané rozhodnutí české kanceláře o tom, že právo lovit na jeho bývalém luském panství není Sporckovo „ius personale“ nýbrž „ius regale“, a to byl pří-
 mý konflikt s císařem. Ani ne po týdnu pobytu ve Vídni dostal Sporck pozvání na oběd od hraběte Questenberga, aniž by ho předtím dal Seemanem jmenovitě zpravit o svém příjezdu. Protože „z roku 1727 nejsou o hudebních aktivitách iniciovaných Questenbergem takřka žádné informace“,³³ jak uvádí ve své obsáhlé a pramenně vyčerpávající monografii Jana Perutková, jsou i drobné údaje ze Seemanových zápisků o jaroměřickém hraběti cenné. Sporck se 3. května dostavil do Questenbergova paláce na Johannisgasse, kde bydlel Richelieu. Questenberg nachystal po obědě malý koncert (nikoliv jen Tafelmusik), složený patrně z instrumentální hudby a operních árií. Seeman, který se v hudbě výborně vyznal, však jako úředník zůstal při zápisech do kalendáře zcela nekonkrétní a stručný a neuváděl podrobnosti o skladateli, dílech nebo dokonce interpretech. Byl z Kuksu zvyklý označovat podle vzoru hraběte umělce jen příjmeními. Mohlo se jednat mj. o Caldarovy kompozice *Amalasunta* (1726), *Il Tiridate* (1727) či pastorale *Imeneo* (1727), s pozdějším Rademinovým překladem do němčiny z roku 1730 (!), nebo o hudbu a árie z Míčovy nejstarší dochované skladby, sepolkra *Zpívaného rozjímání*, uvedeného v Jaroměřicích česky 11. dubna 1727, kde Míča interpretoval tenorovou roli Hříšníka.³⁴ Podle Jany Perutkové bylo „v letech 1726-1727 vídeňskými dvorními skladateli zkomponováno pět serenat na počest narozenin a jmenin krále Ludvíka XV. a též narozenin a jmenin jeho choti Marie Leszczyňské. Podle dostupných pramenů byla všechna uvedená díla provedena v Richelieuově sídle, kterým byl právě Questenbergův palác.“³⁵ Tak mohla být provozovaná hudbou i serenata *Il sogno* na neznámé libreto Claudio Pasquiniho (?) z 15. února 1727 na narozeniny Ludvíka XV. Seeman zaznamenal však jeden citlivý a patrně příznačný rozdíl mezi Questenbergem a svým pánem ve vztahu ke služebnictvu. Sporcka dopálilo, že komorník odešel bez dovolení od stolu. Questenberg na to patrně nereagoval v souvislosti s tím, že jeho komorníkem, umělcem a tak trochu i důvěrným přítelem s titulem „pán“ byl právě jeho kapelník a skladatel František Míča (*Die Music ist erfunden von dem Hern Frantz Mitscha, Cammer Diener und / Music Directore*).

„Den 3. dito vormittag der Hackmann bey Ihro Excl. geweßen, zu mittag bey dem Graf Questenberg geweßt, welcher nach der Tafel schöne Music und opera Arién durch seine hofbediente producieren laßen. Ihro Excl. sich sehr erzürnt, daß der Cammerdiener ohne vorberuff Ihro Excl. von der Tafel wegge-
 lofen, abents Ihro Excl. den Graf Max Martinitz besucht.“

33 Perutková, s. 243

34 Perutková, s. 110

35 Perutková, s. 34

Friedrich August von Hackmann, rada pruského vyslanectví, byl také Sporckovým placeným agentem ve Vídni,³⁶ ale zdá se, že jejich dobře placená činnost neměla prakticky význam.

Sporckovi ležela příhoda s nepřístojným odchodem komorníka Miči od stolu natolik v žaludku, že ještě druhý den ji několikrát komentoval: „*Den 4. dito Ihro Excl. vormittag mehremal wegen gestriger abwesenheit des Cammerdieners von der Tafel beym Questenberg repetiert,*“ což Seeman, kterého hrabě i v jeho vysoké funkci neustále ponižoval, sužoval za přestupky služebnictva, vyhrožoval mu tresty a dokonce musel snést políček do tváře,³⁷ suše zaznamenal s určitým protestním zadostiučiněním. Ten večer byl hrabě po večeři u hraběte Thuna a od 7 hodin opět na divadelním představení (*Comoedi*), ale už další den před Seemanem opět káral služebnictvo, které mu nedoneslo jeho portrét od drážďanského Wortmanna,³⁸ kukské rytiny a Hanckeho *Weltliche Gedichte*, když na pohovce rozmlouval s hraběnkou Thunovou, které se údajně líbily. Seeman musel vše ihned napravit a propagační dárky Thunom odnést.

„*Um 10 uhr Ihro Excel. mich zu dem general Thun wie auch zu der Gräfin mit der Post geschickt, und die Weltliche Gedichte nebst Ihro Excel. portrait von Wortmann und andere kupfer überführet.*“

Heinrich Rademin, Sporckův divadelník a právník

Dne 5. května se Sporck přestěhoval do Mödlingu projednávat s dvorními rady své právnícké spory a pak odejel do Laxenburgu, kde hovořil s nejvyšším komořím Kobenzelem a po mši císařskému páru s ostatními při obvyklém *bacciamano* líbal ruce. Zúčastnil se pohoštění a dlouze hovořil s hrabětem Kinským. Nato jel k vicekancléři Wilhelmu Kolowratovi, který mu podal zprávu o Sporckově žádosti a který od hraběte převzal potvrzený atest barona Alborna a právní posudek Heinricha Rademina.

„*Den 7. dito ich mit Ihro Excl. nach Laxenburg gefahren, allwo Ihro Excl. nach der Heyl.meß umb halb 12 uhr mit dem obristen Cammerer graf geschprochen, sodann Ihro Mayst. dem Kayßer und Kayßerin die handt geküßet, beym aufwarten blieben, alßdann bey dem Graf Cobentzl, obristen Cammerer graf gesprochen, allwo Sie lange mit dem Graf Kinsky gered, umb 4 uhr zu dem graf wilhelm Kollowrat vice Cantzler gefahren, biß umb 6 uhr dageblieben, welchen Ihro Excl. in dero anliegenheit wohl informirt, welche das vidiminische albornische attestatum, und rademinische sentenz bey sich behalten.*“

³⁶ Preiss, s. 64

³⁷ Preiss, P.: *Boje s dvouhlavou saní*, Praha 1981, s. 27-40

³⁸ Benčová. M.: F. A. hrabě Špork v grafických listech a obrazech, DP, KTF UK, Praha 2010, s. 60

Rademin, „Director Comicus“ (1674-1731),³⁹ herec, principál, autor Haupt- und Staatsaktionen a překladatel her i libret je výraznou spojnicí sporckovské a questenbergské italské opery. Zajížděl od roku 1703 do Moravského Krumlova na pozvání knížete Maximiliána Jakuba Mořice z Liechtenštejna. Od roku 1705 (snad už i v roce 1703 a v červenci 1704, možná 1710, 1713 ale jistě 1714, 1716, 1723) také do Brna vybaven doporučujícími dopisy vysoké šlechty. V období let 1707–1712 cestoval se svou společností *Hohen teutschen Comoedianten* mezi Vídní, Bavorskem a Prešpurkem.⁴⁰ Tento *Hamburgensi Patritio et licentiatu Juris* úzce spolupracoval se Stranzkym, Geisslerem, Waldmannem a Defrainem. Žádostí z 1. března 1714 získali Antonius Geißler, principál *Königlich Böhmeibischen Statthalterischen Prager Bande*, a jeho společník, vystudovaný hallský právník Heinrich Rademin exkluzivní privilegium k pražským divadelním produkcím. Od té doby o něm Sporck patrně věděl. V roce 1717 se v létě objevili v Kuksu a do hraběcích plánů vstoupil další jurista a umělec (jako byli ostatně Telemann či Händel). Rademin pohotově pro Sporcka zveršoval chvalozpěv o 19 slokách *Nezapomenutelná vzpomínka na toho, kdo je v právu* k vysvěcení klášterního-hospitálního kostela Nejsvětější Trojice (29. 8.) s mottem žalmu CXI., které pro právníka vybral právník: „*Na toho, kdo je v právu, se bude věčně vzpomínat. Ten se nebude bát zlovolného křiku; jeho srdce je připraveno doufat v Pána, jeho srdce je opevněné! Nebude mít klid, dokud neuvidí své nepřátele pod sebou...*“ Z veršů vyplývá, že se Rademin znal se Sporckem už před rokem 1717.

*Už pár let uplynulo, pokud si vzpomínám,
kdy palác nádherný byl štědře zaopatřen.
Dík rukám umělců vyletěl k výšinám,
jen srdce zatluče, aby lesk nebyl zastřen.
Aby se celý plán (a ne z posledních sil)
církvním svěcením bez zbytku naplnil.“⁴¹*

Dne 22. května 1724 ujišťuje Carl Joseph Nachtigall podle dokumentu nalezeného Margitou Havlíčkovou brněnský magistrát, že Rademin do Brna z Vratislavi nepřijede, protože rozpustil svou společnost a spojil se s vdovou po řediteli Ludwigu Ernstu Steinmetzovi Marií Elisabethou, dcerou zesnulého principála a Rademinova společníka Geisslera. Ukončil tak definitivně svou vlastní živnost divadelního ředitele. Na konci června 1724 se tedy opět v Kuksu objevil jako člen

³⁹ Bohadlová, K.: *Heinrich Rademin, „Director Comicus“ (1674-1731), v kontextu italsko-německé divadelní dramaturgie počátku 18. století*, rkp. dis. UK Praha 2009; Scherl, A.: *Heinrich Rademin, Starší divadlo v českých zemích do konce 18. století. Česká divadelní encyklopedie* (ČDE), red. A. Jakubcová a kol., Divadelní ústav, Praha 2007, s. 480 - 482

⁴⁰ Havlíčková, M.: *Profesionální divadlo v královském městě Brně (1668-1733)*. Acta musicologica et theatrologica 16, Janáčkova akademie múzických umění, Brno 2009, s. 56 a násl.

⁴¹ *Nie verwesende Gedächtnis der Gerechten*, SVK Olomouc, sig. II 34.515. (přel. S. B., novodobá premiéra dne 29. 8. 2004 v 10.30 hod. na terase hospitálu v Kuksu, rec. Štěpán Macura)

Defrainovy společnosti a napsal zde hauptkaci *Atalanta* v době příjezdu Denzio-Peruzziiovské operní společnosti.

8. května 1727 jel Sporck z Mödlingu opět do Laxenburgu a během občerstvení poslouchal se všemi princí a ministry „*schöne Music*“. Obhlížel také zahradu s vodotrysky ve Weidlingsau, kterou chtěl společně s domem ve Vídni koupit, a zúčastnil se honitby s císařem se dvěma psy a velkým sokolem. Nejvyššímu dvornímu maršálkovi hraběti Colloredovi připjal hubertský odznak a daroval medaili, hraběnce věnoval své knihy. Téhož dne 12. května se dočkal audience u císařovny, které také předal váček s medailemi, hubertskou horničku, rytinu a hubertskou rytinu a ještě své knihy. V příštích dnech udělil hubertský odznak také hraběti Hardekovi, nejvyššímu lovcímu, a generálu Althanovi, byl pohoštěn císařem, a kněžně z Auerspergu dal podepsat hubertskou matriku stejně jako oběma arcivévodkyním. U hraběte Zinzendorfa se setkal s princem Eugenem a s francouzským, španělským a holandským vyslancem. Po hostině u hraběte Kinského hráli jeho muzikanti i cizinci a Seeman zaznamenal i sólové vystoupení císařského fagotisty Johanna Jacoba Friedericha, který působil v císařské kapele v letech 1725 - 1741.⁴²

„Den 16 dito Der Graf Kinsky Ihro Excl. in der Kirchn zum Eßen eingeladen, bey welchen ein großes Tractament von 60 Piecen geweßen, nach der Tafel schöne Music durch Seine leuth und etliche frembde halten laßen. Der Friedrich Kayßerlicher Fagotist sich Solo hören laßen. Umb 6 uhr Ihro Excl. im Thal hinter Mödling spazieren gefahren, umb 8 uhr nach hauß kommen.“

Jindy (29. 5.) Sporckův hofmistr pochválil zpěv milánského kavalíra u hraběte Colloreda nebo krásnou hru hraběte Windischgrätze na blíže neurčený „*Instrument*“.

Provokace sabatem čarodějnic nad jezuitskou Žirčí

Každé ráno odříkával Sporck svou latinskou modlitbu za dar zdravého ducha ve zdravém těle se závěrečným dvojverším: „*Spojuj mě s Kristem a odděluj od ďábla*“.⁴³ Jako v jiných záležitostech neváhal hrabě ani v tak citlivém tématu zajít až na (za) hranici únosnosti, když zinscenoval v noci z 30. dubna na 1. května 1727, na filipo-jakubskou neboli Valpuržinu noc, sabat čarodějnic za Novým lesem nad Žirčí, v místě, kde měla stát slíbená Kalvárie. Hořící odpadky a rachejtly bylo zdaleka vidět. Ohořelé hnáty měly být dostatečným důkazem toho,

⁴² Köchel, L.: *Die Kaiserliche Hof-Musikkapelle in Wien von 1543 bis 1867. Nach urkundlichen Forschungen Beck'sche Universitäts-Buchhandlung*, Wien 1869 [<http://books.google.com/books?id=AdAWAAAAYAAJ&printsec=frontcover&hl=cs#v=onepage&q&f=false>]

⁴³ Benedikt, tisk č. 112, s. 440

že vrch bez křížů umožnil čarodějnický slet, jak zvědavce informovali poustevníci. Sporck tím rozpoutal nesmiřitelnou kampaň proti žirečským jezuitům, kteří od dva roky plánované stavby „věrolomně“ upustili. Namísto Calvari-Berg dostal vrch ve sporckovských pojednáních jméno Neue Hexen-Berg. Interpretaci události a vyhlášení protijezuitské války měly zajistit čarodějnické písně, tzv. „Hexen-Lieder“ na sporckovské árie. Varování „černému susedstvu“ před možným šířením satir Sporck vydal už v průběhu roku 1726 a o Vánocích přikázal tisknout první „šlehy“ v Norimberku. Skutečně Hexenlieder vznikaly až po 30. dubnu 1727. To už byl však hrabě ve Vídni, což bylo jistě součástí jeho neuvěřitelně ďábelského plánu, tím spíše, že jel s císařem řešit jejich oboustranný spor a že už v roce 1719 císař hraběcího přítele de Grossu „vyhodil,, když přijel za Sporcka orodovat.⁴⁴ Seemanův deník žádnou poznámku k 30. dubnu neuvádí. Až 14. května zaznamenal, že „*Pater Tönnemann o Kalvárské hoře nic nevěděl.*“ Snad hrabě opatrně vyzvídal mezi vídeňskými hosty, známými a přáteli, jaký ohlas způsobí v metropoli celá odvážná inscenace, a zároveň zůstal prostřednictvím posla Votavy (přivážejícího Sporckem vydané knihy G. B. Hankeho *Herkomanus Magnus* a *Weltliche Gedichte*) ve spojení s Kuksem a žirečskou reakcí.⁴⁵

„Den 14. dito Ihro Excl. nacher Laxenburg gefahren, zu mittag bey Ihro Excl. Grafen von Zinsendorf Obristen Hofmeister gespeißet, allwo Ihro Excl. dem Graf Hardeck obristen Jägermeister, und General Althan das Huberti Hörndl angewunden und Kupfer geben, von dannen Ihro Excl. dem pater Tönnemann besucht und auf die Paitz gefahren, umb 9 uhr zu hauß ankommen. Der Pater Tönnemann von Calvaryberg nichts gewußt.“

„Den 17. dito ... nach 4 uhr Ihro Excl. den Pater Tönnemann besucht ..., umb 7 uhr zu Mödling ankommen. Der Both Wotawa von Kukusbaad ankommen, welcher viele Briefe auch 50 st. Herkomanni büchl und 10 st. Weltliche Gedichte mitgebracht, solche aber vor der Stadt gelassen.

Den 18. dito dem laufer mit dem bothen um die Herkomanibüchl nach wien geschickt,,

Učený jezuita Vitus Georg Tönnemann (1659-1740) pocházel z Padebornu nedaleko od rodiště Sporckova otce a jako zpovědník, dvorní rada i oblíbený císařův kněz měl u dvora zásadní vliv. Zcela jistě se mu hrabě o *Hexenbergu* u Žirče nezmínil. Už 19. května se totiž Sporck dočkal audience u císaře, předal mu váček svých medailí a znovu (jako v roce 1723 u Hlavence) mu připjal na hrud' odznak svého hubertského řádu s pozlacenou horničkou!

Pater Tönnemann potvrdil, že s císařem ve Sporckově věci mluvil (1. 6.) o honitbě, postupu a urovnání a přinesl mu právní žádost. Avšak jako studená sprcha

⁴⁴ Preiss, s. 104

⁴⁵ Bohadlo, S.: Sporckovská „obecná nota“. Rozhovor mezi Poustevníkem a Dvořanem na Bonreposkou árii. *Musicalogica brunensia*. 2010, roč. 45, č. 1 - 2, s. 41 - 60.

muselo na Sporcka působit sdělení hraběte Thuna, který mu řekl, že by měl jet raději domů do Kuksu, protože hrabě Kinský v Mödlingu 16. května prý řekl, že nic neurovná (5. 6.). To ještě Sporck nevěděl, že nakonec celá vídeňská mise takto skončí.

Dne 7. června si nechal doma číst obvinění a dva memoriály, tj. Arbornův a Rademinův a po týdnu poslal Seemana za Tönnemannem, setkal se s ním opětovně ve Favoriten (18. 6.) a také s paterem rektorem od sv. Anny mluvil Seeman o Kalvárské hoře („wegen des Calvaribergs geredet,“). Tönnemann vrátil Sporckovi zapůjčené *Species facti* 8. července.

Další Sporckova návštěva u Questenberga se odehrávala v kruhu české dvorní šlechty, přičemž následovala hudební produkce sestávající z instrumentální hudby a kantáty, při které se uplatnily pěvci i pěvkyně. Označením cantatrice Seeman zdůraznil, že se zpívalo italsky. Stolníkovou ženou, která se měla jako zpěvačka vyznamenat, byla Kateřina Walterová, manželka Michaela Waltera, druhého nejvyššího úředníka Questenbergova dvora, který měl odpovědnost za provádění komedií.⁴⁶

Questenbergova divadelní lóže, kam Sporcka pozval, byla v divadle U Korutanské brány. Zdejší divadelní a operní představení sledoval Questenberg jako divák i jako dramaturg svých produkcí v Jaroměřicích a pověřoval své vídeňské kopisty opisováním árií i celých děl. Ten večer mohli společně vidět herecké umění J. A. Stranitzkého, G. Prehausera i H. Rademina. Právě při této příležitosti mohl totiž Sporck Questenberga s Rademinem seznámit.

„Den 22. dito ...umb 4 uhr Ihre Excl. zum graf Questenberg gefahren, wo die meisten böhmischen hofräthe, und etl. von denen reichshofräthen gespeißt, nach der Tafel der graf Questenberg schöne Music von Concerten producirt, und durch seine Sängler und Cantatricen schöne Cantata singen laßen, unter welchen sich des Tafeldecker frau sonderlich gehalten, umb 6 uhr von dannen mit dem graf Questenberg in die Comoedi gefahren, und in des graf Questenberg logi geweßen, wo die Comoedi sehr schön und ein schöner Tantz von 8 Personen geweßen, umb 10 uhr zu hauß ankommen.“

S Questenbergem a hrabětem Wrbný se pak Sporck setkal znovu o týden později na obědě u dvorního rady Hotovce, zatímco Seeman vyzvedl u agenta Schmidta opis Rademinova Memoriálu.

„Den 26. dito frühe von 9 biß 1 uhr Ihre Excl. mit dem Hackmann geredt, zu mittag bey dem H. Hofrath von Hottowetz geßen, allwo H. graf von Wurbn und Questenberg nebst anderen Cavaliern auch waren, nach der Tafel Ihre Excl. zum General Thaun gefahren umb 9 uhr abents zu hauß kommen. Ich von dem

⁴⁶ Perutková, s. 120 - 121

Agenten Schmidt das abgeschriebene Memorial wegen der rademinischen 74 ReC abgeholt.“

Následující den navštívil Sporck slavnou Kalvárii v Hernals u Vídně, která měla být prototypem žiřečské skromnější verze. Po tureckém obléhání Vídně zničená, v roce 1710 obnovena a od roku 1720 ve správě řádu paulánů, kde jezuité od sv. Anny procvičovali v otázkách a odpovědích základní články křesťanské víry. V tomto záznamu máme patrně jediný autentický doklad toho, že Seeman byl varhaníkem.

„Den 27. dito ... der Fürst Cordona obrist hofmeister bey der Kayßerin Ihre Excl. gesagt, daß er Sie gestern durch die gantze stadt suchen lassen und Ihnen die stund anzudeuten zur audienz. Nachmittag auf Hernalß gefahren, den Calvaryberg mit der Kirche besehen, ich auf der orgel gespielt, Ihre Excl. mit geistlichen weißen Paulinern bis 7 uhr geredt, welche Ihre E. erzehlet, daß die Jesuivtern von St. Anna alle Sontag und Feyertag etliche geistliche herauß geschickt, welche Catechisma gehalten, wovon sie ein gewisse Zehenden bekommen, nachdem aber der Zehende aufgehört, haben sie weiter zu lehren auch aufgehörth, und den orth verlaßen, worauf Sie pauliner diesen orth erhalten.“

Po dvou neúspěšných pokusech přijala císařovna Sporcka 29. června na audienci, kde ji předal rademinský Memorál a ověřenu kopii Albornova atestu. Dne 3. července brzy ráno také hovořil s hrabětem Václavem Bredou před jeho odjezdem do Prahy o nějakých jeho návrzích týkajících se Lázní Kuks (?), v 11 hodin uvítal hraběte Wrba a po obědě ho navštívili blíže neupřesněný pan Hauer a nejmenovaný císařský loutnista, kterým byl patrně Andre Boor (Pohr), v seznamech císařské kapely v letech 1712 - 1728,⁴⁷ dost možná právě na doporučení Questenberga.

4.7. *„Zum agenten Schmidt gangen, welcher Ihre Excl. das Memorial wegen der wildbahn zum überleseßen geschickt“.*

Jedinkrát během Sporckova vídeňského pobytu zaznamenal Seeman i titul představení, poté co hrabě 6. července viděl *Doktora Fausta*.

„alßdann Ihre Excl. in die Comoedi gefahren, in welcher der Doctor Faust gespielt worden...“

Na audienci u císaře 8. 7. Sporck předal Memorial se dvěma přílohami a ten mu slíbil, že jeho stížnosti předá k řešení. Seeman tento zápis v kalendáři podtrhl. Hned na druhý den byl Sporck opět na obědě u hraběte Questenberga, kde slyšel krásnou *Tafelmusik*, byl znechucen tím, že mu hrabě Wrba odporoval a nepustil ho ke slovu, a večer byl opět v divadle.

⁴⁷ Köchel, s. 78

„Den 9ten dito ...zu mittag bey graf Questenberg gespeißet, welcher schöne Tafel-Music halten laßen, nach der Tafel Ihro Excl. viel mit dem graf Würben wegen 27 RrC.sprechen wollen, welcher aber Ihro Excl. in allen Contrdicirt und nicht zum reden kommen laßen, alßdann in die Comoedi gefahren, umb 10 uhr zu hauß kommen.“

Sporckovu sloužícímu Leonardovi císařský strážce Carl důvěrně sdělil, že hraběcí životopis a memoriály odešly z císařových komnat. Při pohoštění den nato vyslechl hrabě ve Vídni narozenou pěvkyni a následující večer opět seděl v Questenbergově lóži na divadelním představení. Ke konci měsíce byl ještě jednou na produkci císařské dvorní kapely.

„Den 13ten ... abents wieder beim aufwarten geblieben wo sich bey Ihro Mayst. dem Kayßer ein Teutsche Singerin gebohrne wienerin hören laßen.“

„Den 14ten dito ... in die Comoedi gefahren, in des graf Questenberg seiner logi geweßen; umb 10 uhr abents nach hauß kommen.“

„Den 27ten... abents bey hof Music gewesen.“

Zvýšená Sporckova vyjednávací aktivita na všech stranách a neustálé pokusy o přimluvy musely být únavné pro obě strany a pomalu se schylovalo k tomu, že Sporck odjede z Vídně bez příznivého rozhodnutí v ruce.

„Den 15ten ... umb 11 uhr Ihro Excl. in die Favoritten gefahren, mit der Fürstin Aursbergin geredt, und das Rademinische Memorial bey der Kaißerin Recommendieren laßen, welche von Ihro Mayst. die antworth gebracht, daß sie solches Ihro Mayst. dem Kayßer übergeben.“

Peter Conrad Monath jako další spojnice Kuksu a Jaroměřic

Michael Rentz a Johann Daniel de Montalegre vytvořili v Norimberku titulní list k neznámé knize se Sporckovým portrétem, grafickým logem jeho jména a s dedikací knihkupce Monatha hraběti už v roce 1722.⁴⁸ Patrně prostřednictvím Friedricha Rothscholze (autora obou hraběcích životopisů, 1715 a 1720) se touto Monathovou zakázkou Sporckovi představil rytec Rentz, který s ním měl spojit celý příští život v Kuksu. Knihkupec Monath tak byl v Norimberku důležitým činitelem Sporckova zájmu o bibliofilie a nyní se setkávali ve Vídni.

„Den 29ten vormittag Ich bey H. baron Jensen, bey dem Monath buchführer von Nürnberg...“

⁴⁸ Preiss, s. 83

Den 30ten dito vormittag Ihro Exl. mit dem Monath buchführer von Nürnberg gered...

Den 2ten augusti ... Ich nachmittag bey agenten Schmidt, bey pater Kan hoffprediger von der Kayßerin Amalia und buchhandler Monath geweßen... Ich dem agenten Schmidt 400 Rtl vorn holt und 50 R vor Ihm abgeführt.“

Když Questenberg dlouho marně usiloval o získání opisu vídeňského pasticcia *Medea riconosciuta*, resp. původní opery *Medo* L. Vinciho přímo v Parmě, vyřešil tuto situaci až schopný norimberský knihkupec, který obchodoval i s hudebníky, a Questenbergovi opatřil v roce 1736 nejméně tři opery, jak hlásil hofmistr Hoffmann: „*Opera Arsace je od Monatha očekávána během 8 dní, Medo a Tigrane ale ještě nepřišly.*“⁴⁹

Ve středu 30. července měl ještě Sporck poslední vyžádanou audienci u císaře, pak nakoupili zboží a odjížděl zpátky do Kuksu, avšak jen ještě s hlubším přesvědčením, že musí dále bojovat proti spiknutí právníků a císařských úředníků a proti svým jezuitským sousedům v Žirči.

„Den 7ten dito Ihro Excl. frühe umb 6 uhr von wien nacher brün mit einem landkutscher auf Kukusbaad, Ich mit den Leuthen umb 10 uhr von wien abgefahren....“

Po osmi letech od vídeňského setkání s Questenbergem pobýval Sporck v Lysé nad Labem, dal se tehdy mj. odnést na italskou „komedii a operettu“ s tanečním výstupem a po deseti dnech uspořádal pro barona Sweertse, augustiniány a svého portrétistu a rytce Haase na spojených lodích vyjížďku po Labi, přičemž služebnictvo a muzikanti pluli (a hráli?) na další lodi.

„Den 26. 5. [1735] umb 6. Uhr I. E. sich in die welsche Comoedi und operetten tragen lassen, welche nicht viel besonderes gemacht auf die letzte im Tantz von 6. Personen producirt worden, welcher gut gewesen...“

Den 4ten dito [Juni] frühe umb 9. Uhr Ihro Exll. Mit dem baron Schwertz in ihren wagen auf 2. wursten die geistlichen, kupferstecher haabß, und alle bedienten biß zu der baschtauene mühl hinauf gefahren und weilen wegen des angewachsenen waßers auf die boleni nicht gefischt werden können, alß seynd I. E. mit denen geistlichen auf 3. zusammen gemacht schiffen, und di bediente und Musicanten auf andere schife auf der Elben biß lithl hinunter gefahren.“

Sporck byl 14. června velice rozloben a ráno o půl čtvrté (!) dal zavolat Seemana, Leonarda a páže a vyčítal jim a káral je za to, že baron Sweert psal Ques-

⁴⁹ Perutková, s. 94:

tenbergovi nějaký dopis. Sporck poslal Leonarda ke Questenbergovi do Prahy a následující den mu sloužící musel podat o pražském pořízení hlášení.

„Den 14ten [Juni 1735] ... frühe umb halber vier uhr I. E. mich dem Leonhardt und den hanßl Page beruffen laßen, und wegen des baron schweertzlichen briefff welchen I. E. wegen des baron an dem graf questenberg geschrieben sollen vieles vorgehalten und verwiesen, der Herr Shwiß an Ihro Excel. geschrieben, und sich über den leonhardt beklagt, welchen ich antworten müßen, alß dan Ihro Exll. dem leonhardt zum graffen würben, und quaestenberg nacher Prag geschickt, welcher umb 1. uhr in der nacht wieder zurück kommen.

Den 16ten dito umb 8. uhr I. E. gerufft, wegen unterschriebenen brief an dem graf quaestenberg dem hanßel Page und Cammerdiener,

Den 24ten dito. von dem grafen quaestenberg ein schreiben an Ihroi Exll. eingelofen, welches I. E. dem Herr baron Swerz zu leßen geben.“

Korespondence mezi starými známými probíhala zřejmě kvůli případnému sňatku Questenbergovy dcery Karoliny se Sporckovým příbuzným Arnoštem Maxmiliánem Ignazem von Sweerts, které podle A. Plichty Questenberg nebyl nakloněn,⁵⁰ a ke spojení obou šlechtických rodin tak nedošlo.

Tři a půl měsíce strávených v císařské rezidenční Vídni v létě roku 1727 Sporcka muselo uspokojovat tím, s kolika významnými lidmi se téměř denně stýkal a v jak vysoké společnosti se obratně pohyboval. Uvažoval krátce i o tom, že si tam zakoupí dům. Setkání s Questenbergem ho muselo s ohledem na společné zájmy velice těšit, ale nerozvinulo se v další důvěrnější styky nebo přímo spolupráci v divadelní a hudební oblasti. Důvodem mohlo být i liberální postavení Míči jako komorníka – umělce. Přesto byl kontakt patrně katalyzátorem důležitého spojení Questenberga s Heinrichem Rademinem, překladatelem italského textu Caldaraova pastorela *Imeneo* a Míčovy opery *O původu Jaroměřic*, s níž měl termínové potíže.⁵¹ V témže roce 1730 totiž Heinrich Rademin přeložil do němčiny i *Musicalisches ZWISCHENSPIEL / Genannt: Der ARGIPPO, In Welscher Sprach vorzustellen auf dem Von Ihro Röm Kayserl. und Königl. Cathol. Majest. Privilegirten THEATRO in Wien.*⁵² Ačkoliv se jednající postavy shodují s libretem k pražskému Vivaldiho *Argippovi*, nejedná se o identický text a bude třeba

⁵⁰ Plichta, A.: *Jaroměřicko. Dějiny Jaroměřic nad Rokytinou a okolí II*. Třebíč 1994 (bez odkazu na pramen).

⁵¹ Helfert, Vl.: *Hudební barok na českých zámcích: Jaroměřice za hraběte Jana Adama z Questenberku (+1752)*. Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, Praha 191, s. 298; Perutková, s. 213

⁵² WIEN, gedruckt bey Andrea Heyinger, Universitäts-Buchdruckern. 1730, 30 stran pouze německého tisku, sign. 55 Tb 941, libretní tisk z fondu Staatsbibliothek zu Berlin.

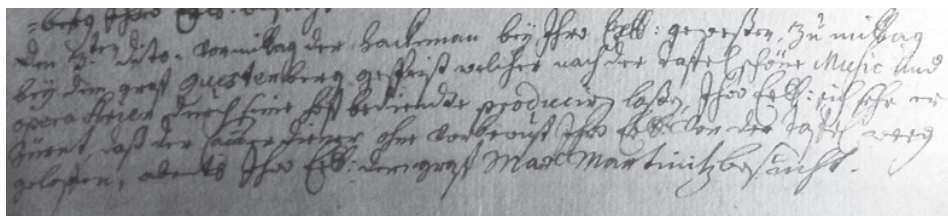
ještě provést analýzu, zda a jak Rademinův vídeňský překlad souvisí s pražským tiskem u faktora Adalberta Wilhelma Wesselého pro Sporckovo divadlo.

Podobný vliv mohl mít Sporck i na zprostředkování styků Questenberga s norimberským knihkupcem Monathem.

Na letitou otázku, zda se profilově podobné osobnosti Sporck a Questenberg znaly, můžeme nyní odpovědět jednoznačně kladně. A navíc se zdaleka nejednalo o výrazně oddělené a nezávislé barokní hudební subkultury na Moravě a v Čechách.

SUMMARY

The long time exposed question whether there were any connections between the Italian opera productions in Kuks and Prague (Bohemia), and Jaroměřice nad Rokytnou (Moravia), i.e. between Counts Franz Anton von Sporck and Franz Adam Questenberg has been answered and solved. Based on the lately discovered and never studied or published source – the calendar journal by Tobias Anton Seeman, Sporck's Hofmeister and organist from the year 1727 - we can reconstruct the Sporck's summer trip to Vienna. Between April 26 and August 7, 1727 Sporck was striving to defend his statements in his old law cases directly in front of the Emperor taking the advantage from many meetings and visits with court officials and noblemen. During this time he kept sharing his publishing and music activities composed mainly of his *Huberti* and *Bon Repos* „arias“ (songs) performances. At the same time he witnessed several plays, tafelmusik and concerts, among those the meetings with Questenberg and his musicians or sitting in his *loge* in Kärntnerthor Theater were the most important. He probably facilitated the contacts with Heinrich Rademin for Questenberg's opera libretti translations into German, and with Peter Conrad Monath as the Questenberg's opera scores deliverer. The two Italian opera subcultures does not look like strictly demarcate any more.

Kalendářový zápis T. A. Seemana z 3. května 1727 o prvním setkání F. A. Sporcka a F. A. Questenberga v jeho vídeňském paláci na Johannesgasse.